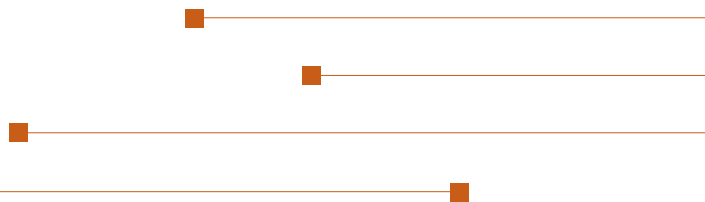

רשות שוק ההון
ביטוח וחסכון

סקירת עומק

איתור עמיתים ומוטבים

איתור עמיתים ומוטבים

תמצית מנהלים

הגופים המוסדיים מנהלים כיום כ-1.5 מיליון חשבונות בהם כ-23 מיליארד ₪ של עמיתים שהקשר עימם נותק ושל מוטבי עמיתים שנפטרו. על מנת לאתר וליידע עמיתים ומוטבים אלו נדרשים הגופים לבצע פעולות איתור תקופתיות מכוח תקנות ייעודיות שהותקנו בנושא. חובות האיתור המוטלות על הגוף המוסדי, הן לעניין מנותקי קשר והן לעניין מוטבים, כרוכות בקשיים מסוגים שונים ובנוסף, בתמריצים שונים, חיוביים ושליליים. הנתונים מלמדים כי בארבע השנים שחלפו חלה ירידה של 60% בהיקף הנכסים של מנותקי הקשר ושל 50% בכמות החשבונות שלהם. ביחס לאוכלוסיית המוטבים לעומת זאת, חלה עליה של כ-30% בהיקף הנכסים של מוטבי עמיתים שנפטרו בעוד כמות החשבונות לא השתנתה באופן משמעותי. ניתוח המאפיינים של שתי האוכלוסיות מלמד כי בחלק לא מבוטל מהחשבונות יתרת הצבירה עומדת על סכום הנמוך מ-8,000 ₪ וכי "הגרעין הקשה" בשתי האוכלוסיות נובע בעיקר מהמידע המצומצם בדבר פרטי הקשר של העמיתים והמוטבים, וכן מהיעדר מידע בנוגע לזהותם של המוטבים.

רקע

גופי החיסכון הפנסיוני בישראל מנהלים נכון לסוף שנת 2016 סכום של 15.2 מיליארד ₪ המוגדר ככספים שהקשר עם בעליהם נותק וסכום של 7.7 מיליארד ₪ השייך למוטבים בחשבונות של עמיתים שנפטרו וטרם משכו את כספם. מספר החשבונות של מנותקי קשר עומד על כ-1,200,000 והסכום הממוצע בחשבונות אלו עומד על כ-12,500 ₪. מספר החשבונות של נפטרים בהם ישנם כספים שלא נמשכו על ידי מוטביהם עומד על כ-340,000 והסכום הממוצע בחשבונות אלו עומד על כ-23,000 ₪. בנייר זה נסקור את הוראות הדין בנושא איתור עמיתים ומוטבים, לרבות הצעדים שנקטו על ידי רשות שוק ההון, ביטוח וחסכון בשנים האחרונות, ננתח את השפעתם על שתי אוכלוסיות אלו ונעמוד על המאפיינים של כל אחת מהן.

סקירת הוראות הדין

במטרה להביא לידיעת עמיתים מנותקי קשר ומוטבים כי ישנם כספים השייכים להם, הותקנו בשנת 2012 תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (איתור עמיתים ומוטבים), תשע"ב-2012. התקנות הותקנו מכוח סעיף 24 לחוק הפיקוח על קופות גמל הקובע כי הממונה רשאי לתת הוראות לעניין הצעדים והפעולות שעל חברה מנהלת לנקוט לשם איתור עמיתים שהקשר עמם נותק ולשם

איתור מוטבים לאחר מותו של עמית. היעד המרכזי של התקנות הוא הטלת חובה על הגוף המוסדי לאתר עמיתים שהקשר עמם נותק ומוטבים של עמיתים שנפטרו וליידע אותם כי ישנם כספים השייכים להם, זאת תוך יצירת תמריצים עבור הגוף המוסדי לאתרם. נוסף על כך, על מנת להבטיח קשר שוטף ורציף עם עמיתים, חלה חובה על גוף מוסדי לבצע פניה מדי חצי שנה למרשם האוכלוסין במשרד הפנים בבקשה לקבלת מידע. בפניה זו על הגוף המוסדי לאמת את פרטי הזיהוי הבסיסיים של עמיתים שהצטרפו לאחרונה, לרבות שם, מספר זהות, תאריך לידה, מין ומען העמית. בנוסף, עליו לבקש גם את פרטי הזיהוי של עמיתים שנפטרו וכן את תאריך פטירתם. נוסף על התקנות, פרסמה רשות שוק ההון נוהל איתור עמיתים ומוטבים וכן הקימה ממשק אינטרנטי לאיתור חשבונות עמיתים ומוטבים בשם "הר הכסף" במטרה לסייע לעמית או למוטב למצוא את כספם בגוף המוסדי.

התקנות קובעות כי עמית נכנס לסטאטוס מנותק קשר אם תכתובת הדואר שנשלחה אליו חזרה לפחות פעמיים בשלש השנים האחרונות לגוף המוסדי ששלח אותה, או אם החשבון בקופה הרשום על שם העמית הוא חשבון רדום. חשבון רדום מוגדר ככזה-

- אם עברו עשר שנים מן המועד האחרון שבו ביצע העמית פעולה או נתן הוראה לגוף המוסדי.
- אם עברו עשר שנים מן המועד האחרון שבו ביצע העמית פעולה או נתן הוראה לגוף המוסדי ומדובר בקופת גמל לחיסכון בה יש כספים נזילים, בעמית לאחר גיל פרישה בקרן פנסיה או בפוליסת ביטוח.
- אם העמית נמצא בסמוך לגיל פרישה ולא ביצע פעולה או נתן הוראה לגוף המוסדי שישה חודשים לפני או לאחר גיל פרישה.

החובות החלות על גוף מוסדי לעניין עמיתים שהקשר עימם נותק, הינן נקיטת פעולות ליידוע העמית אודות כספים אלו. עמית יחדל להיחשב מנותק קשר אם הגוף המוסדי עדכן את כתובתו של העמית בהתאם למידע שהתקבל ממרשם האוכלוסין ושלח אליו דואר רשום שהתקבל אצלו, או אם נתן העמית הוראה כלשהי לגוף המוסדי, או אם נפטר העמית. על הגוף המוסדי לבצע ניסיונות ליצירת קשר עם העמית בשנה הראשונה לאחר שהוגדר מנותק קשר וכן מדי שלש שנים. לגבי עמית שחשבונו מוגדר רדום והיתרה הצבורה בו נמוכה מ- 5,000 ₪ נדרש הגוף המוסדי לבצע ניסיונות ליצירת קשר בשנה הראשונה בלבד.

איתור מוטבים של עמיתים שנפטרו הוא אתגר מורכב יותר. התקנות קובעות כי בסמוך לפטירת עמית נדרש הגוף המוסדי לבצע פעולות שונות לשם איתור המוטבים. לגבי מוטבים שזהותם ידועה לגוף המוסדי, על הגוף המוסדי לנסות לאתרם באמצעות פניה למרשם האוכלוסין במשרד הפנים בבקשה לקבל את כתובותיהם ואת כתובתו של הנפטר ולשלוח הודעה לכתובות אלו בדבר קיומם של כספים

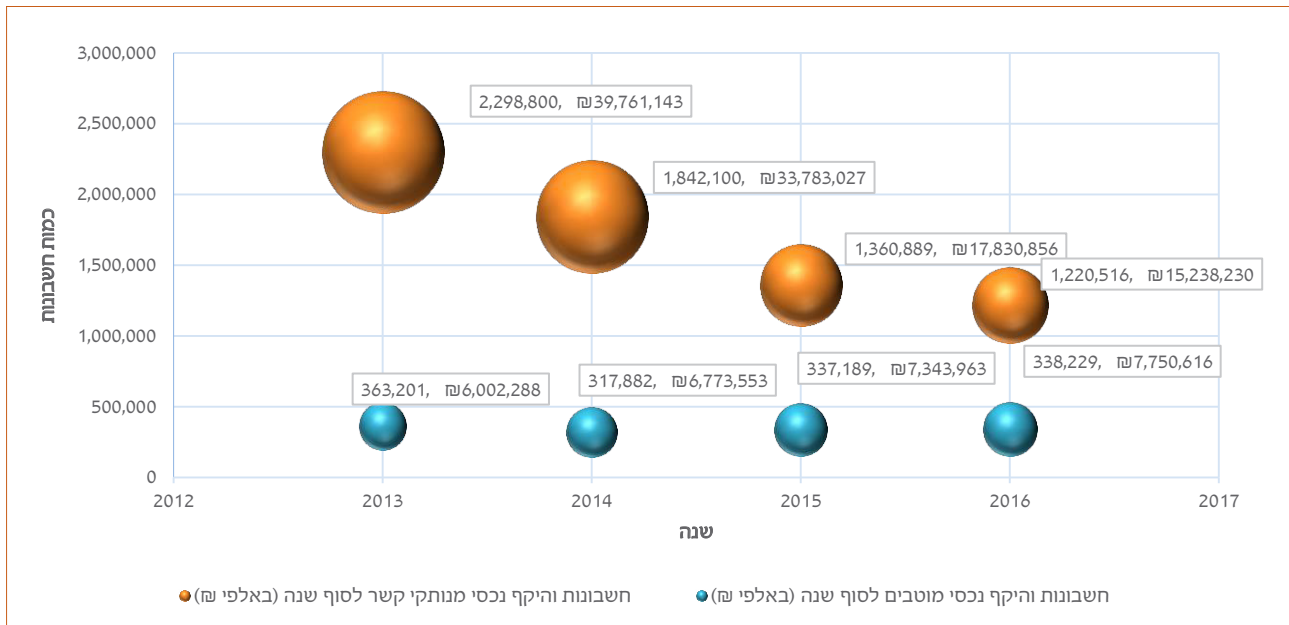
בחשבון הנפטר. בנוסף, על הגוף המוסדי לפנות לבעל הרישיון שצירף את העמית וכן לפנות למאגרי מידע נוספים שבאפשרותו לקבל מהם מידע. לגבי מוטבים שזהותם אינה ידועה לגוף המוסדי קובעות התקנות כי על הגוף המוסדי לפנות לרשם לענייני ירושה ולהנהלת בתי הדין הרבניים בבקשה לקבל את פרטיהם של מי שהגישו בקשה לקבלת צו ירושה או צו קיום צוואה. חשבון של עמית שנפטר יחדל להיחשב ככזה רק במצב בו מתקיים "תנאי מפסיק". בקופת גמל או בקרן השתלמות מתקיים התנאי המפסיק אם כל המוטבים משכו את כספם או העבירו אותו לחשבון על שםם. בקרן פנסיה, אם אחד המוטבים החל לקבל תשלום מהקרן. בפוליסת ביטוח, אם כל המוטבים בפוליסה החלו לקבל את הקצבה החודשית המרבית לה הם זכאים. החובות החלות על גוף מוסדי ביחס לאוכלוסייה זו הן למסור הודעות ולנקוט בפעולות אלו מדי שנה במשך השנתיים הראשונות שלאחר מועד הפטירה ולאחר מכן מדי שלוש שנים. ביחס לחשבונות נפטרים בהם היתרה צבורה נמוכה מ- 5,000 ₪ נדרש הגוף המוסדי לנקוט בפעולות אלו במשך שנה אחת בלבד בשנתיים הראשונות שחלפו מאז פטירת העמית.

במטרה לתמרץ את הגופים המוסדיים לבצע את הפעולות לאיתור מנותקי קשר ומוטבים מוקדם ככל האפשר נקבעה בתקנות דמי ניהול תקרה בשיעור של 0.3% לשיעור דמי הניהול אותו ניתן לגבות מחשבון עמית מנותק קשר לאחר ניתוק קשר שנמשך שנה לפחות, וכן מחשבון עמית שנפטר, אם לא ביצע הגוף המוסדי את הפעולות הנדרשות לאיתור מוטבים בתוך שנתיים. לגוף מוסדי שהצליח ליצור קשר עם עמית שהקשר עמו נותק, או שביצע את כל הפעולות לאיתור מוטבים במועד, התאפשר להעלות את דמי הניהול לשיעורם המקורי.

נתונים שהעבירו הגופים המוסדיים לרשות שוק ההון מלמדים על מגמת השינוי שחלה בסכומים ובחשבונות של אוכלוסיות אלו בארבע השנים שחלפו. כך, בשנת 2013 עמד היקף הנכסים של עמיתים מנותקי קשר על 39.7 מיליארד ₪, סכום שהתחלק בין 2,298,800 חשבונות. שלוש שנים לאחר מכן, בשנת 2016, חלה ירידה, הן בהיקף הנכסים של מנותקי הקשר והן בכמות החשבונות שלהם. בשנה זו עמד היקף הנכסים של עמיתים מנותקי קשר על 15.2 מיליארד ₪, ירידה של כ-60%, וכמות החשבונות עמדה על 1,220,516, ירידה של כ-50%. המגמה העולה מהנתונים בכל הנוגע לאוכלוסיית מוטבים של עמיתים שנפטרו שונה מאז שנת 2013 חלה עליה של כ-30% בהיקף נכסים אלו. מסכום של 6 מיליארד ₪ בשנת 2013, עלה היקף הנכסים שטרם נמשכו בחשבונות נפטרים לסכום של 7.7 מיליארד ₪ בשנת 2016. כמות חשבונות הנפטרים התאפיינה ביציבות ונעה בטווח שבין 317,882 ל-363,201 חשבונות.

היקף חשבונות והיקף נכסים (בש"ח) של מנותקי קשר ומוטבים

כך, בשעה שבכל אחת מארבע השנים עלתה כמות חשבונות מנותקי קשר שאותרו על כמות החשבונות שנוספו, לאוכלוסיית חשבונות הנפטרים נוספו במוצע מדי שנה כמות גדולה יותר מאשר הצליחו הגופים להביא לקיומו של תנאי מפסיק בהם. בדיקת שיעור האיתור השנתי הממוצע של מנותקי קשר (חשבונות שאותרו השנה, חלקי חשבונות לתחילת שנה וחשבונות שנוספו השנה) ממחישה גם היא את ההבדל בין שתי האוכלוסיות. הגופים המוסדיים איתרו 35% מחשבונות אלו במוצע מדי שנה בשנים 2013-2016. בחשבונות נפטרים לעומת זאת, שיעור החשבונות השנתי בהם התקיים תנאי מפסיק עמד על ממוצע של 9.6% בלבד.

מדוע קיים הבדל בין אוכלוסיות אלו? כיצד ניתן להסביר את הירידה המשמעותית בהיקף החשבונות והנכסים של מנותקי הקשר לעומת מגמת העלייה שהתרחשה באוכלוסיית הנפטרים?

הנתונים על כמות חשבונות נמוכה יחסית של מוטבים בהם התקיים תנאי מפסיק אינם מצביעים על כשל אלא על כך שמדובר בשתי אוכלוסיות שונות. על מנת להכיר לעומק את מאפייני שתי האוכלוסיות, נלקחו נתונים מגוף מוסדי גדול על כל אחד מעמיתיו מנותקי הקשר והעמיתים שנפטרו נכון לרבעון השלישי של שנת 2017. מדובר במידע המקיף מאות אלפי חשבונות של מנותקי קשר ונפטרים ואנו סבורים כי מידע זה מאפשר להבין את מאפייניהן, להכיר את הקשיים העומדים בפני הגוף המוסדי בבואו לאתרם, ואף

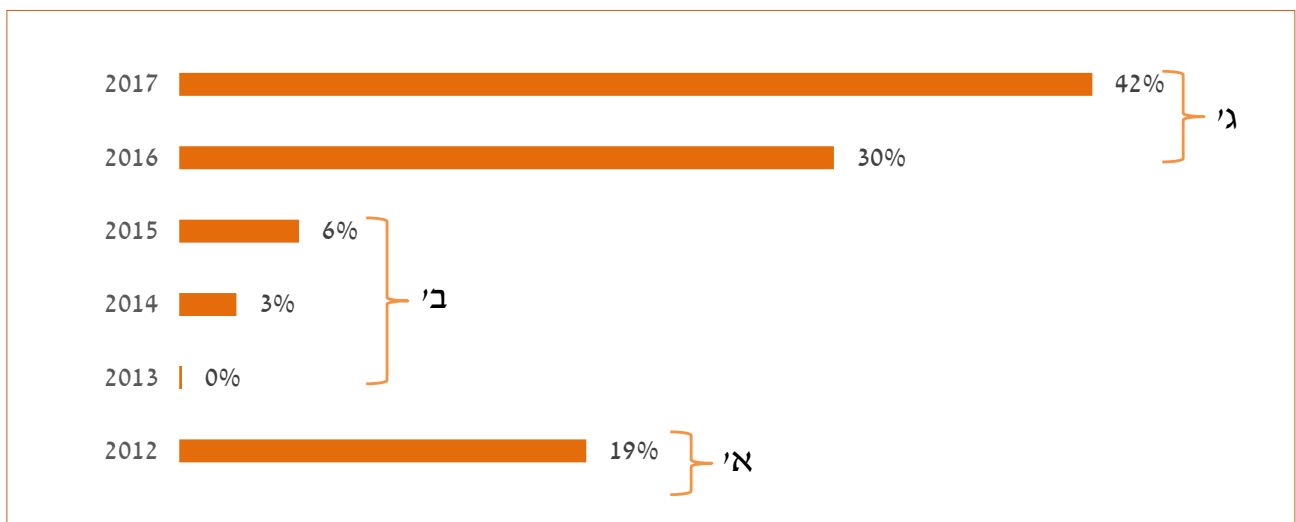

ללמוד על האפקטיביות של התמריצים השונים לאיתור אוכלוסיות אלו. נציין כי הנתונים שהועברו על ידי הגופים המוסדיים לרשות שוק ההון לעניין שנת 2016 ברמת חברה מנהלת מלמדים כי 91% מחשבונות מנותקי הקשר ו-95% מחשבונות הנפטרים מקורם בקופות גמל, קרנות השתלמות וקרנות פנסיה.

איתור עמיתים שהקשר עימם נותק

הנתונים על חשבונות מנותקי הקשר מלמדים כי חשבונותיהם של עמיתים אלו נפתחו לפני שנים רבות והעמיתים עצמם הם מבוגרים יחסית. מהנתונים עולה כי 50% מחשבונות מנותקי הקשר נפתחו לפני שנת 1996, הגיל החציוני של העמית מנותק הקשר הוא 46 ורק בכ-6% מהחשבונות, גיל העמית נמוך מ-18 שנים. אוכלוסיית מנותקי הקשר ניתנת לחלוקה לשלש קבוצות לפי מועד כניסת החשבון לסטאטוס מנותק קשר. בקבוצה א' נכללים כ-19% מהחשבונות אשר נכנסו לסטאטוס מנותק קשר בשנת 2012, עת נקבעו תקנות איתור עמיתים ומוטבים. בקבוצה ב' נכללים חשבונות מהשנים 2013 - 2015, כ-9% בלבד מהסך הכולל של חשבונות מנותקי הקשר. בקבוצה ג' נכללים שאר החשבונות שנכנסו לסטאטוס מנותק קשר בשנים 2016 - 2017, כ-72% מהחשבונות.

שיעור החשבונות לפי שנת כניסת החשבון לסטאטוס מנותק קשר

שיעורי האיתור בקבוצה ב' מלמדים כי חלק גדול מהחשבונות בקבוצה ג' צפויים לצאת מסטאטוס מנותק קשר בתוך שנתיים עד שלש. עוד מלמדים שיעורי האיתור בעבר כי "הגרעין הקשה" של חשבונות מנותקי הקשר, כחמישית מהחשבונות, מקורו בקבוצת החשבונות שנכנסו לסטאטוס זה בשנת 2012. כפי שנראה להלן, בחינה לעומק של חשבונות עמיתים אלו עשויה להסביר את הקושי היחסי לאתרם,

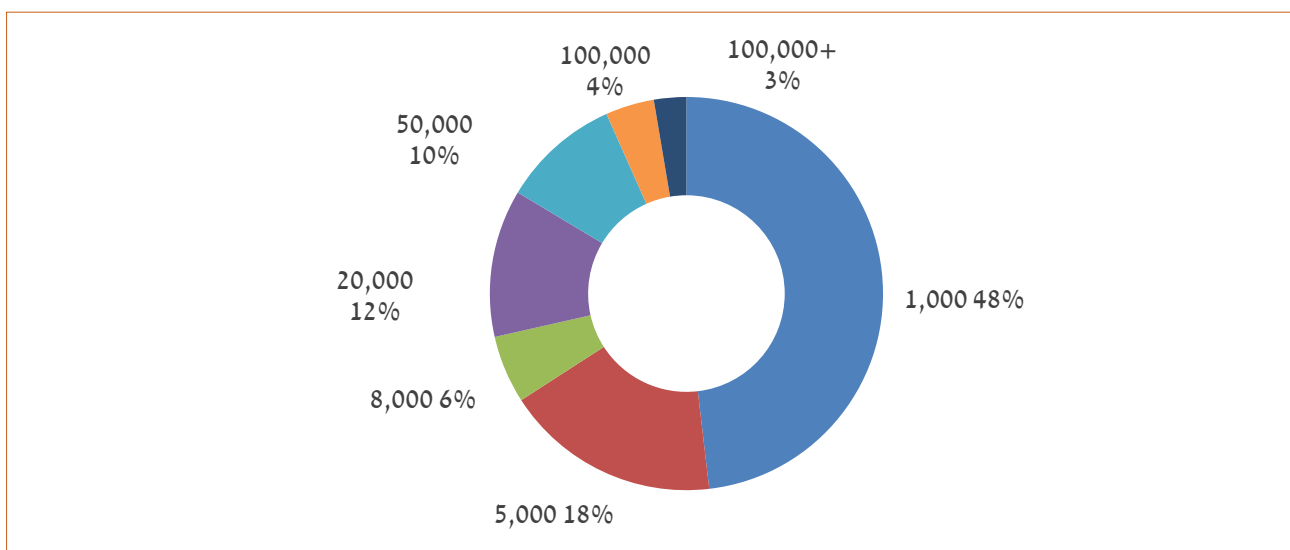
קושי הנובע בשל היעדר פרטי קשר של העמית וכן בשל פאסיביות המאפיינת עמיתים אלו.

הנתונים על אוכלוסיית מנותקי הקשר מלמדים כי ביחס לרוב המכריע של החשבונות בקבוצה א', 90% מהחשבונות, אין בידי הגוף המוסדי את פרטי קשר אלו. לעומת זאת, ביחס לכ-50% מהעמיתים שנכנסו לסטאטוס זה בשנת 2016 וכ-40% בשנת 2017 יש בידי הגוף המוסדי את פרטי הקשר של העמית. ייתכן אם כן, כי היעדר פרטי קשר בחשבונות העמיתים בקבוצה א' מהווה חסם משמעותי לאתרם.

היבט נוסף הינו הסיבה בגינה סווג החשבון כמנותק קשר. אוכלוסיית מנותקי הקשר מורכבת כאמור משני סוגים של חשבונות, חשבונות עמיתים אשר תכתובת הדואר שנשלחה אליהם היא דואר חוזר וחשבונות עמיתים המוגדרים רדומים. חלק מהחשבונות נמצאים בסטאטוס מנותק קשר בשל אחת משתי הסיבות וחלקם האחר נמצא בסטאטוס זה בשל שתי הסיבות יחד. רובם המכריע של החשבונות אשר נמצאים בסטאטוס מנותק קשר בשל דואר חוזר בלבד, 35% מהחשבונות, מקורו בשנים 2016 - 2017. לעומת זאת, ביחס לקבוצת החשבונות שמקורם בשנת 2012, מלמדים הנתונים כי כל החשבונות נמצאים בסטאטוס של חשבון רדום או בשל שתי הסיבות יחד. ניתן לראות אם כן, שהגרעין הקשה של החשבונות נובע גם מהיעדר יוזמה של עמיתים אשר הותירו את חשבונם רדום במשך תקופה ארוכה.

אוכלוסיית מנותקי הקשר ניתנת לחלוקה גם לפי מדרגת צבירה. הנתונים מלמדים כי ברוב גדול של חשבונות העמיתים מנותקי הקשר סכום הצבירה בחשבון נמוך מ-8,000 ₪. כ-48% מחשבונות מנותקי הקשר עומדים על סכום הנמוך מ-1,000 ₪, כ-18% עומדים על סכום של בין 1,000 ₪ ל-5,000 ₪ ו-6% מהחשבונות בלבד עומדים על סכום של בין 5,000 ₪ ל-8,000 ₪.

התפלגות חשבונות מנותקי קשר לפי גודל

הוראות הדין הנוגעות למשיכת קופות גמל בסכומים קטנים קובעות כי באפשרותו של עמית למשוך סכום הנמוך מ-8,000 ₪ בקופה לא פעילה בפטור ממס רווחי הון. לצד זאת, כפי שהוסבר לעיל, התקנות קובעות כי ביחס לחשבונות רדומים בהם היתרה הצבורה עומדת על סכום הנמוך מ-5,000 ₪, נדרש הגוף המוסדי לבצע ניסיון ליצירת קשר עם העמית בשנה הראשונה בלבד. ייתכן כי השיעור הגבוה של חשבונות רדומים בהם סכום הצבירה נמוך מ-5,000 ₪ נובע מהיעדר החובה על גוף מוסדי לבצע ניסיונות נוספים ליצירת קשר עם העמית מעבר לניסיונות אותם הוא מבצע בשנה הראשונה. הנתון לפיו שיעור החשבונות שהיתרה הצבורה בהם גבוהה מ-5,000 ₪ ונמוכה מ-8,000 ₪ עומד על 6% בלבד מספק חיזוק להנחה זו שכן קבוצת העמיתים להם יתרה צבורה שבין 5,000 ₪ ל-8,000 ₪ הינה הקבוצה היחידה מבין החשבונות בסכומים הנמוכים שהוראות הדין "מסייעות" לה בשני המישורים. מחד גיסא, הגוף המוסדי נדרש להמשיך ולנסות ליידע את העמיתים בקבוצה זו מדי שלוש שנים ומאידך גיסא, באפשרותם למשוך את הכספים בחשבונם בפטור ממס. ההוראות הקיימות לגבי חשבונות בעלי יתרה הנמוכה מ-5,000 ₪, אשר הניסיון הראשון ליצירת קשר עם העמית בשנה הראשונה לא צלח, עלולות לגרום לשחיקת הכספים בשל דמי ניהול הנגבים מחשבונם וזאת בלי שהם מודעים לכך כלל.

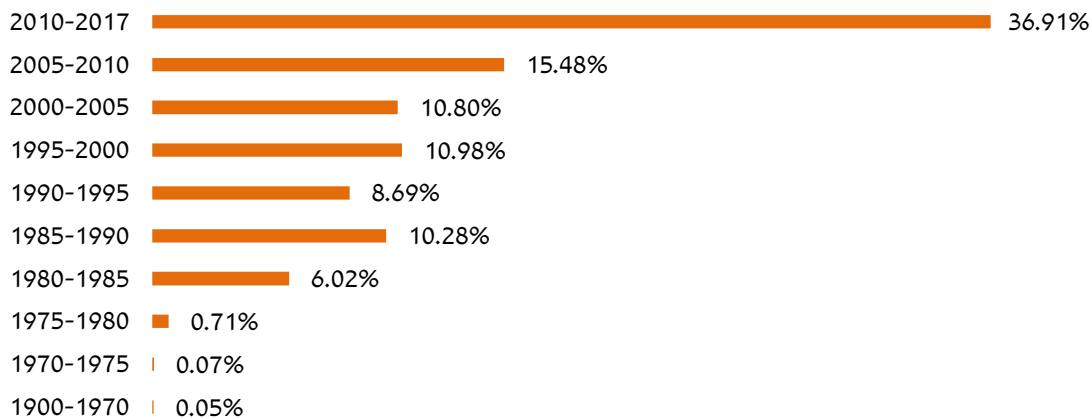
לצד הקושי ליצירת קשר עם העמית, קיים גם תמריץ חיובי לגוף המוסדי לאיתורו. הוראות הדין קובעות הפחתת תקרת דמי ניהול לשיעור של 0.3% מהצבירה בלבד בתום שנה מן המועד שבו הפך העמית למנותק קשר ועד ליצירת קשר עמו. משכך, שיעור דמי הניהול בחשבונות מנותקי הקשר הינו פועל יוצא של מועד כניסת העמית בחשבון לסטאטוס מנותק קשר. אם הגוף המוסדי הצליח ליצור קשר עם העמית, יוצא החשבון מסטאטוס של מנותק קשר והגוף המוסדי רשאי לחזור ולגבות את דמי הניהול שנגבו בחשבון טרם הכניסה לסטאטוס זה. כך, הוראות הדין מעודדות את הגוף המוסדי להצליח וליצור קשר עם העמית מנותק הקשר מוקדם ככל שניתן, וזאת על מנת לחזור ולגבות את דמי הניהול המקוריים בחשבון. הנתונים בדבר כמות החשבונות הנמוכה יחסית שנותרה באוכלוסיית מנותקי הקשר בשנים 2013 - 2015 מראים כי לתמריץ זה השפעה חיובית על שיעורי איתור העמיתים באוכלוסייה זו.

איתור מוטבים של עמיתים שנפטרו

התקופה שבין מועד פטירת העמית, המאורע אשר בעקבותיו נדרש הגוף המוסדי להתחיל ולנקוט פעולות לאיתור ויידוע מוטביו, ובין המועד בו מתקיים תנאי מפסיק בחשבון, יכולה להימשך זמן רב, לעיתים עשרות שנים. הנתונים מלמדים כי מחצית מחשבונות הנפטרים נכנסו לסטאטוס זה לפני שנת 2005, וכי שנות פטירת העמית בשאר החשבונות נפרשות על פני יותר משלוש עשורים, החל משנת 1970. על רקע טווחי זמן אלו, ישנו חשש כי ככל שחולפות השנים, יתקשה הגוף המוסדי לאתר את המוטבים בחשבון.

שיעור העמיתים שנפטרו לפי מדרגת שנת פטירה

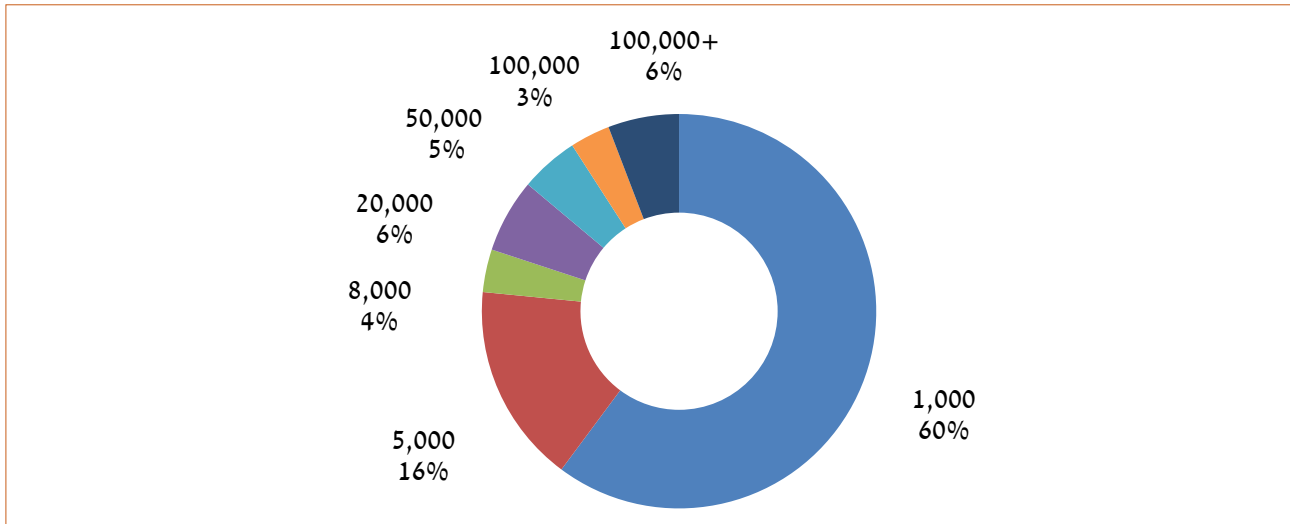

הנתונים מלמדים גם כי ב-52% מהמקרים זהות המוטב כלל איננה ידועה לגוף המוסדי משום שהעמית לא ציין בפני קופת הגמל מי יקבל את כספו במקרה של פטירה. 48% מהנפטרים בחרו למנות מוטבים אך גם במקרים אלו העמית לרוב הסתפק בשם המוטב בלבד ולכל היותר ציין את מספר הזהות שלו. שיעור החשבונות בהם ישנם מוטבים אשר פרטי הדואר האלקטרוני או מספר הנייד שלהם ידועים לגוף המוסדי עומד על כ-3% וכ-9% מהחשבונות בהתאמה. נוסף על כל אלו, לגוף המוסדי אין כל מידע על קרובי המשפחה של הנפטר בעת הפטירה, מידע אשר יכול היה לסייע לו לאתר את המוטבים. פערי מידע אלו, באשר לזהותם של המוטבים ולפרטי ההתקשרות עימם, מקשים על הגוף המוסדי לאתרם ודורשים ממנו לבצע פעולות שונות מאלו שהיה עליו לבצע במקרה של איתור עמית שנזקק עמו הקשר.

אוכלוסיית חשבונות הנפטרים ניתנת גם היא לחלוקה לפי מדרגת צבירה. כ-60% מחשבונות הנפטרים עומדים על סכום הנמוך מ-1,000 ₪ וכ-16% עומדים על סכום של בין 1,000 ₪ ל-5,000 ₪.

התפלגות חשבונות נפטרים לפי גודל

בדומה להוראות התקנות לעניין מנותקי קשר, אם חשבון הנפטר נמצא בקופת גמל, והיתרה הצבורה נמוכה מ-5,000 ש"ח, לא נדרש הגוף המוסדי להמשיך ולפעול לאיתור המוטבים וליידועם מעבר לפעולות שנקט בשנתיים הראשונות לאחר פטירת העמית. ייתכן כי השיעור הגבוה של חשבונות נפטרים בהם סכום הצבירה נמוך מ-5,000 ש"ח, 76% מהחשבונות, נובע מהיעדר החובה על גוף מוסדי לבצע ניסיונות נוספים לאיתור המוטבים מעבר לחובות החלות עליו בשנתיים הראשונות. גם כאן, כפי שמתרחש בקרב אוכלוסיית מנותקי הקשר, התוצאה הישירה הינה שכספם של מוטבים אלו, אשר הניסיונות שבוצעו בשנתיים הראשונות שלאחר פטירת העמית ליצירת קשר עמם לא צלחו, עלול להישחק מדי שנה בשל דמי ניהול הנגבים מחשבונם, וזאת בלי שהם מודעים לכך כלל.

הכללים לפיהם נקבע שיעור דמי הניהול הנגבה מחשבונות נפטרים שונים מאלו הקיימים ביחס לחשבונות מנותקי קשר. לעומת חשבונות עמיתים שנותק עימם הקשר, לגביהם נקבעה תקרת דמי ניהול של 0.3% כתלות בפעולות העמית, שיעור דמי הניהול הנגבים מחשבונות נפטרים איננו מותנה בפעולות המוטבים אלא בפעולותיו של הגוף המוסדי בלבד. הוראות הדין קובעות עבור הגוף המוסדי תקרת דמי ניהול בשיעור של 0.3% מהצבירה רק אם הגוף המוסדי לא ביצע בתוך שנה את הפעולות ליידוע מוטבים שזהותם ידועה לו ולאיתור מוטבים שזהותם אינה ידועה לו. לגוף מוסדי שביצע פעולות אלו מתאפשר להעלות את דמי הניהול לשיעור המקורי וזאת גם אם לא הצליח לאתר וליידע את המוטבים על קיומם של כספים השייכים להם. מהנתונים עולה כי בכמעט 70% מחשבונות הנפטרים גובה הגוף המוסדי את שיעור דמי הניהול המרבי. כך, הוראות הדין לגבי תקרת דמי הניהול אשר ניתן לגבות מחשבונות של

מנותק קשר מציבות תמריץ גדול יותר עבור הגוף המוסדי להצליח וליצור איתו קשר, ביחס לתמריץ הקיים עבורו להביא לתנאי מפסיק בקרב חשבונות נפטרים.

לצד הקושי לאתר את מוטבי הנפטר, ולצד התמריצים המשפיעים על אופן התנהלות הגוף המוסדי, נדרש לדון גם באפשרויות העומדות בפני מוטב שנודע לו על קיומם של כספים בחשבון נפטר השייכים לו, בין אם נודע לו על כך מהנפטר עוד בימי חייו, ובין אם הגוף המוסדי יידע אותו על כך. האפשרות הראשונה כאמור, היא למשוך את הכספים. האפשרות השנייה היא לא לנקוט כל פעולה ולהותיר את הכספים בחשבון על שם הנפטר. האפשרות השלישית, אשר איננה קיימת בקרן השתלמות, היא להעביר את הכספים לחשבון חדש על שמו.

האפשרות הראשונה, לפיה באפשרותו של המוטב למשוך כספים מחשבון עמית שנפטר, דורשת פעולה אקטיבית של הגשת מסמכים לרבות תעודת פטירה, טופס משיכה, תעודת זהות וצילום צ'ק, וכרוכה בהליך שעשוי להימשך זמן רב. בנוסף, במקרים בהם לא מינה הנפטר מוטבים בחייו, נדרשים יורשיו להציג צו ירושה או צו קיום צוואה, מסמכים שלעיתים נדרש זמן רב להשיגם בשל חילוקי דעות בקרב היורשים על עניינים רבים הקשורים בירושה כולה. מוטב אשר מבקש לקבל גם את כספי הפיצויים שבקופת הגמל נדרש להעביר לגוף המוסדי מסמכים נוספים ממעסיקו של הנפטר או מרשויות המס. המשמעות של בחירה באפשרות השנייה, הימנעות מנקיטת כל פעולה והותרת הכספים בחשבון, הינה שלמוטב אין כל שליטה על החשבון. בחירה באפשרות השלישית מעניקה למוטב שליטה על הכספים. לצעד זה מספר יתרונות משום שמעתה והלאה יהפוך המוטב למעשה לעמית. המוטב יחל לקבל דיווח תקופתי, יוכל לשנות את מסלול השקעה בקופה, לבקש להוזיל דמי ניהול, לנייד את כספו לגוף מוסדי אחר ואף לקבל הלוואה על חשבון כספים אלו. נוסף על כך, יוכל המוטב לשמור כספים אלו עד הגיעו לגיל פרישה ולבחור לקבלם כקצבה חודשית בפטור ממס רווחי הון על הסכום כולו.

לעניין היבטי המס חשוב לציין כי כספים שמקורם בחשבון עמית בקופת גמל של נפטר פטורים ממס רווח הון על הרווחים שהושגו בחשבון עד שלשה חודשים ממועד הפטירה. רווח שהצטבר לאחר מכן חייב במס בין אם הכספים הועברו לחשבון חדש ובין אם לאו. לאור האמור לעיל, היבט המס לא אמור להוות שיקול עבור מוטב המקבל החלטה הנוגעת לכספי הנפטר בחשבון בקופת גמל. בהינתן אפשרויות אלו ניתן להניח כי מוטבים אשר מודעים לקיומם של כספים בקופת גמל וגמגמים מלמשוך את כספם, חוששים מהסרבול הכרוך בהעברת הכספים על שמם ולכן בוחרים להישאר פאסיביים. לצד זאת, ישנו קושי לאמוד את שיעור המוטבים הפאסיביים. כספים שמקורם בחשבון עמית בקרן השתלמות של נפטר לעומת זאת, הופכים באופן מידי לנזילים ופטורים ממס רווח הון על כל הרווחים שהושגו עד למועד

המשיכה וללא תלות במועד המשיכה. משכך, מוטב בחשבון שמקורו בקרן השתלמות שיבחר להותיר את הכספים בחשבון, מחד גיסא ייחנה מפטור ממס על כל הרווח שיצטבר בקרן, ומאידך גיסא צפוי לשלם דמי ניהול שעשויים לעמוד על השיעור המרבי.

סיכום

על אף שלשתי האוכלוסיות, עמיתים שהקשר עימם נותק ומוטבי עמיתים שנפטרו, יש מאפיינים שונים, המציאות מלמדת כי יש בהן לא מעט מן המשותף. חובות האיתור המוטלות על הגוף המוסדי, הן לעניין מנותקי קשר והן לעניין מוטבים, כרוכות בקשיים מסוגים שונים. נוסף על הקשיים, מושפע הגוף המוסדי גם מתמריצים שונים, חיוביים ושלייליים, בבואו לאתר מנותקי קשר ומוטבים.

אוכלוסיית מנותקי הקשר מאופיינת בכניסה ויציאה שוטפת של חשבונות. עיקר הקושי לאיתור עמיתים באוכלוסייה זו מקורו ב"גרעין הקשה" של עמיתים שנכנסו לסטאטוס זה בשנת 2012 או לפני כן. לגבי עמיתים אלו לא מחזיק הגוף המוסדי בדואר האלקטרוני או במספר הנייד שלהם וכמעט כל החשבונות שלהם הם רדומים, ככל הנראה בשל היותו של העמית פאסיבי. בנוסף, לגוף המוסדי אין חובה או תמריץ להמשיך וליצור קשר עם אותם עמיתים להם חשבון בסכום נמוך, רוב העמיתים באוכלוסייה זו.

אוכלוסיית המוטבים מאופיינת בשיעור ממוצע שנתי נמוך של חשבונות בהם התקיים תנאי מפסיק. "הגרעין הקשה" באוכלוסייה זו מורכב ממוטבים שהגוף המוסדי אינו מכיר כלל (כמחצית מהמוטבים), וכן ממוטבים שהוא מכיר בשמם בלבד. נוסף על כך, בניגוד להוראות הדין לעניין מנותקי קשר, לפיהן איתור העמית מאפשר לגוף המוסדי להעלות את דמי הניהול, הוראות הדין לעניין חשבונות נפטרים מובילות לכך שאיתור המוטב מביא ברוב המקרים לירידה של דמי הניהול במקרה של העברת כספים לחשבון חדש, ולחילופין, למשיכת הכספים מהחשבון. מצב זה מביא לתמריץ שלילי לאיתור העמית, משום שכל עוד נותרים כספים בחשבון הנפטר ממשיך הגוף המוסדי וגובה מהם את שיעור דמי הניהול המרבי. מסקנה נוספת העולה מהדיון הינה התהליך המורכב והארוך למשיכת את כספי הנפטר או העברתם לחשבון חדש.

על רקע האמור לעיל, בכוונת רשות שוק ההון להמשיך ולבחון את יישומם של תהליכים יעילים, פשוטים ומידיים להשבת הכספים למנותקי הקשר ולמוטבי עמיתים שנפטרו.